

บทที่ 2

กรอบแนวคิดที่ใช้เป็นแนวทางในการศึกษา

การวิจัยเรื่อง “ การศึกษาคุณภาพของสารสนเทศจากการประเมินตนเองของโรงเรียนตามเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา ” ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินตนเองและการรายงานตนเอง
2. แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพของข้อมูล
3. แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินโรงเรียนตามเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินตนเองและการรายงานตนเอง

การประเมิน (Evaluation) เป็นกระบวนการอย่างหนึ่งทางสังคม ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักอยู่ที่การตัดสินคุณค่าของสิ่งที่ประเมิน เพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาคุณค่าและอำนาจของสถาบัน / องค์กร และสังคมโดยรวม การประเมินจึงเป็นส่วนหนึ่งในกลไกของการพัฒนาอำนาจทางการเมืองและสังคม กิจกรรมการประเมินจึงไม่สามารถหลีกเลี่ยงการมีปฏิสัมพันธ์กับปัจจัยด้านบุคคลและการเมือง ทั้งภายในและภายนอกสถาบัน / องค์กร ของสังคมนั้นอยู่ตลอดเวลา นักประเมินจึงมีบทบาทสำคัญในการทำความเข้าใจบริบทของการเมือง ประสานงานกับผู้เกี่ยวข้อง จัดหาสารสนเทศที่น่าเชื่อถือ จัดสรรสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ ชี้นำ และเสนอแนะผู้มีอำนาจในการตัดสินใจและผู้เกี่ยวข้อง ถ้าการประเมินประสบความสำเร็จ การประเมินนั้นจะต้องก่อให้เกิดผลแห่งความก้าวหน้าในการดำเนินกิจกรรม และผลที่ได้รับบรรลุเป้าหมายแห่งการพัฒนาคุณค่าของสถาบัน / องค์กร และสังคมนั้น (ศิริชัย กาญจนวาสิ , 2537)

วัตถุประสงค์ของการประเมินโดยทั่วไปอยู่ที่การตัดสินคุณค่าของสิ่งที่มุ่งประเมิน ซึ่งในการตัดสินคุณค่านั้นอาจมีผลกระทบต่อผู้ที่เกี่ยวข้องกับการประเมินก่อให้เกิดปัญหาหลายประการ

เช่น การไม่ยอมรับผลการประเมินของผู้ถูกประเมิน การเกิดความวิตกกังวลว่าการประเมินเป็นการจับผิด หรือเกิดการต่อต้านการประเมินได้ (สุขุม มูลเมือง , 2532 ; สมคิด พรหมจรรย์ , 2535 ; ศิริชัย กาญจนวาสี , 2537) ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนี้ทำให้ไม่สามารถนำผลการประเมินมาใช้เพื่อปรับปรุงหรือพัฒนาสถาบัน / องค์กรได้อย่างเต็มที่ เพราะผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งผู้บริหารและผู้ปฏิบัติการ ไม่เห็นความสำคัญของการประเมินและไม่ได้นำผลการประเมินมาใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจเพื่อการวางแผนและการบริหารงานอย่างจริงจัง (สมคิด พรหมจรรย์ , 2535) แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินตนเองจึงเข้ามามีบทบาทสำคัญเพื่อให้เกิดการยอมรับผลการประเมินของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการประเมิน ทำให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถตรวจสอบผลการดำเนินงานตามภารกิจของตนได้อย่างชัดเจน มีข้อมูลสำหรับประกอบการตัดสินใจในการวางแผน การบริหารและดำเนินงานต่อไป สามารถที่จะปรับปรุงและพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพได้อย่างทันทั่วทั้งที่ ดังเช่นในการประเมินตนเองของแผนกวิชา จะช่วยให้แผนกสามารถตรวจสอบการดำเนินงานของตนเองด้วยตนเอง ซึ่งจะเป็นผลดีทั้งในแง่ของการที่จะช่วยให้รู้ว่าแผนกของตนยังมีจุดบกพร่องในเรื่องใด มีความสามารถเด่นเป็นพิเศษในเรื่องใด ที่จะช่วยลดการโต้แย้งหรืออับอาย เนื่องจากมีผู้มาพบความบกพร่องของตน ก่อให้เกิดการยอมรับในผลกระทบของการประเมินร่วมกัน ซึ่งจะเป็นจุดเริ่มของการพัฒนาตนเองอย่างแท้จริงต่อไป (อุทัย บุญประเสริฐ , 2522)

ความหมายของการประเมินตนเอง

การประเมินตนเองมีบทบาทสำคัญในการดำเนินงาน และเป็นงานที่ต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง เป็นระบบของการกำกับและติดตามคุณภาพของการจัดการศึกษาที่มีความเป็นปรนัย ที่ควรจะต้องได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ซึ่งผลของการประเมินสามารถใช้ในการที่จะเข้าใจและนำสารสนเทศมาใช้ในการตัดสินใจ เพื่อการวางแผนและบริหารงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น จากการศึกษาพบว่า มีผู้ให้นิยามความหมายของการประเมินตนเองไว้ ดังนี้

สมคิด พรหมจรรย์ (2535 : 67) ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินตนเองจากภาษาสันสกฤตและการศึกษาและพระผู้มีพระภาคเจ้าเกี่ยวกับการประเมินตนเองว่า การประเมินตนเอง (Self - evaluation) เป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดการใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อบกพร่องในสิ่งที่ทำ มีการวางแผน การวัดผล คิดค้นวิธีการแก้ไขปรับปรุงและพัฒนา ผู้ประเมินเป็นผู้ปฏิบัติงานในโครงการ หรือ องค์กรนั้น การประเมินตนเอง

เป็นผลดีในแง่ที่ว่า ทำให้ผู้ปฏิบัติงานเข้าใจถึงสภาพปัญหา จุดเด่น และข้อบกพร่อง ได้ข้อมูลที่ทันต่อเหตุการณ์ ส่งผลให้นำมาปรับปรุงและพัฒนางานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งมีข้อควรระวังของการประเมินตนเอง คือ เรื่องของความเป็นกลางของผู้ประเมิน

Adelman และ Alexander (1982 : 24) ให้แนวคิดว่าการประเมินตนเองของบุคคลเป็นกระบวนการของการค้นหาและตัดสินใจเกี่ยวกับบุคคลที่เป็นเจ้าของกิจกรรม เพื่อวัตถุประสงค์ของผู้นั้นเอง ส่วนการประเมินตนเองของสถาบันเป็นการประเมินโดยบุคคลและกลุ่มบุคคลเพื่อค้นหาและตัดสินใจกรรมของตนซึ่งกันและกันที่เป็นความพยายามร่วมกันของสถาบัน

Calder (1994) กล่าวถึงการประเมินตนเองว่า การประเมินตนเองมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ตนเองทั้งภายในและภายนอกเพื่อตรวจสอบระหว่างผลสัมฤทธิ์กับเป้าหมายที่เฉพาะเจาะจง สามารถใช้ได้ทั้งในการประเมินระหว่างการดำเนินการ (Formative evaluation) และการประเมินผลสรุป (Summative evaluation) การประเมินตนเองเป็นส่วนสำคัญของการดำเนินการประเมินคุณภาพ และถูกใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง เช่น การรับรองวิทยฐานะ การประเมินในลักษณะที่ต้องรับผิดชอบร่วมในฐานะที่เป็นประชากรของการประเมิน การประเมินตนเองยังก่อให้เกิดการเรียนรู้แบบ Deutero learning ซึ่งเป็นรูปแบบการเรียนรู้ขององค์กรโดยการสะท้อนประสบการณ์ในอดีต ระบุถึงจุดเด่นจุดด้อยและความผิดพลาดตลอดจนเสนอแนะวิธีแก้ปัญหา นอกจากนี้องค์กรยังสามารถเรียนรู้เพื่อพัฒนาการเรียนรู้แบบ Single loop และ Double loop ได้อีกด้วย การประเมินตนเองยังถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการประเมินระดับโครงการ (Project) ผลของการประเมินจะถูกนำมาเป็นเกณฑ์หนึ่งสำหรับการยอมรับโครงการนั้น เนื่องจากกระบวนการของการประเมินตนเองสำหรับระบบองค์กร เป็นพันธะที่เกี่ยวข้องกับบุคคลในลักษณะที่แตกต่างกัน ดังนั้นการจะประสบความสำเร็จจึงต้องได้รับความร่วมมือจากทั้งผู้ปฏิบัติกิจกรรมการประเมิน และผู้ใช้ข้อค้นพบจากการประเมิน

โดยสรุปแล้ว การประเมินตนเอง หมายถึง กระบวนการวิเคราะห์ตนเองโดยใช้ปัญญาในการพิจารณา ตรวจสอบหาเหตุผล เพื่อค้นหาและตัดสินใจเกี่ยวกับตนเอง / สถาบันของตนเอง หรือเพื่อตรวจสอบระหว่างผลสัมฤทธิ์จากการปฏิบัติงานของตนกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาแก้ไข ปรับปรุง และพัฒนาตนเอง / งานให้มีประสิทธิภาพ รูปแบบของการประเมินตนเองจึงถูกนำมาใช้สำหรับการดำเนินการประเมินคุณภาพของโครงการหรือคุณภาพของสถาบันต่าง ๆ อย่าง

กว้างขวาง ผลของการประเมินตนเองทำให้องค์กรเกิดการเรียนรู้จากการสะท้อนประสบการณ์ในอดีต องค์กรสามารถระบุ จุดเด่นจุดด้อย ความผิดพลาด และแนวทางในการแก้ไขได้อย่างชัดเจน เพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุด คือ การปรับปรุงและพัฒนางานหรือหน่วยงานให้มีประสิทธิภาพ

ความหมายของการประเมินตนเองของสถาบัน

จะเห็นได้ว่าการประเมินตนเองนั้นมี 2 ลักษณะ คือ การประเมินตนเองที่เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับบุคคลโดยส่วนตัว และการประเมินตนเองที่เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับหน่วยงานหรือสถาบัน / องค์กร โดยส่วนรวม ซึ่งลักษณะหลังนี้ได้มีผู้ศึกษาและนำมาปฏิบัติกันอย่างกว้างขวาง เพื่อจะประเมินสถาบัน / องค์กร โดยเน้นที่การพัฒนาสถาบัน / องค์กร ให้มีประสิทธิภาพสูงสุด พอจะสรุปแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินตนเองของสถาบัน / องค์กร ได้ดังนี้

การประเมินตนเองของสถาบัน (Institutional self - evaluation) เป็นรูปแบบการประเมินตนเองโดยบุคคลหรือคณะบุคคลที่ทำงานในสถาบันนั้น ๆ มีวัตถุประสงค์เพื่อเข้าใจถึงสถานภาพของสถาบันว่า สถาบันของตนมีจุดเด่นจุดด้อยในเรื่องใด เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ทันต่อเหตุการณ์และสามารถใช้พยากรณ์เหตุการณ์ในอนาคต ซึ่งจะช่วยในการปรับปรุงและพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคคลและเพิ่มคุณภาพผลผลิตของสถาบันได้ในที่สุด การประเมินตนเองของสถาบันอาจทำได้ในหลายรูปแบบ เช่น การประเมินเฉพาะปัญหา เฉพาะหน่วย หรือประเมินรวมทั้งสถาบันซึ่งจะต้องอาศัยข้อมูลจากการประเมินองค์กรย่อยทั้งหมดของสถาบัน รวมทั้งผลการวิจัยสถาบันที่มีอยู่ทั้งหมดด้วย (Dressel , 1976) ผลจากการประเมินตนเองของสถาบันจะต้องเชื่อถือได้ ทันเวลาที่จะนำไปใช้ การเสนอรายงานผลการประเมินควรมีรูปแบบที่งาน ชัดเจน ส่งผลกระทบต่อการทำงานในสถาบัน ก่อให้เกิดการพัฒนาประสิทธิภาพของหน่วยงานและคุณภาพของผลผลิตของสถาบัน ผลกระทบจากการประเมินสถาบันจะต้องเกี่ยวข้องหรือเป็นตัวเชื่อมการปฏิบัติงานของสถาบันกับความจำเป็นของชุมชนหรือสังคมนั้น หรือท้าทายให้เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในสังคมปัจจุบัน โดยที่รายงานผลการประเมินสถาบันนี้จะชี้ให้เห็นถึงแนวทางว่าควรกำหนดแผนหรือนโยบายของสถาบันอย่างไร ควรจัดระบบบริหารอย่างไรและจะรวมสิ่งที่มีอยู่อย่างไร จึงจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ (Willey and Branch อ้างถึงใน สมคิด พรหมจ้อย , 2535) การประเมินตนเองของสถาบันเป็นการประเมินภายในสถาบันที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายอันซับซ้อนของบทบาทหน้าที่

ค่านิยม และความสัมพันธ์ ที่สร้างขึ้นเป็นวัฒนธรรมของสถาบัน และรวมถึงการประเมินที่เกี่ยวข้องกับสถาบันโดยเฉพาะการตัดสินใจที่อยู่ในขั้นสุดท้าย เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เป็นจิตสำนึกที่พยายามประเมินถึงความมุ่งมั่นของสถาบัน ซึ่งผลที่เกิดขึ้นนี้จะก่อให้เกิดปฏิกิริยาทั้งในทางบวกและลบจากส่วนตัวและกลุ่มเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย (Adelman and Alexander , 1982) นอกจากนี้ Furumark (1980 quoted in Adelman and Alexander , 1982) ได้กล่าวถึงการประเมินภายในสถาบันในรูปแบบการประเมินกิจกรรม ซึ่งเป็นวิธีการที่ให้สารสนเทศที่เป็นพื้นฐานได้ดีสำหรับการตัดสินใจภายในสถาบันว่า การประเมินกิจกรรมไม่ควรเป็นคำสั่งที่มาจากเบื้องบน ควรจะเกิดจากความตั้งใจและกำหนดรูปแบบโดยผู้ปฏิบัติงานในสถาบัน เพื่อตอบสนองต่อความต้องการภายในสถาบันด้านความรู้และความตระหนักในสิ่งที่ตนเองปฏิบัติว่าจะปฏิบัติอย่างไรให้เกิดผลดี และมีค่าใช้จ่ายใดบ้าง เพื่อที่จะพัฒนาศักยภาพของการประเมินและการใช้ทรัพยากร

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการประเมิน

เนื่องจากผลการประเมินมีความผูกพันกับการได้-เสีย จึงมักมีปัจจัยจากภายนอกที่พยายามเข้ามาที่มีอิทธิพลต่อการประเมินทั้งผู้ประเมินและผลการประเมิน ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง โดยอาจจะเข้ามาสนับสนุน / ชัดขวาง หรือพยายามเปิดเผย / บิดเบือนข้อเท็จจริง ด้วยการประเมินเป็นกลไกอย่างหนึ่งของการพัฒนาสังคม การประเมินจึงมีปฏิสัมพันธ์อยู่ตลอดเวลาทั้งกับปัจจัยด้านการเมือง (Political factor) และปัจจัยด้านบุคคล (Human factor) ปัจจัยทั้งสองนี้จะมีอิทธิพลต่อการประเมินเพียงใดขึ้นอยู่กับ บริบทของการเมือง และบุคลิกภาพของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (ศิริชัย กาญจนวาสิ , 2537)

1. ปัจจัยด้านบุคคล

การต่อต้านการประเมินเป็นลักษณะธรรมชาติของมนุษย์ ที่มีระดับความรุนแรงแตกต่างกัน ระดับความรุนแรงของการต่อต้านการประเมินจะมีมากถ้าการประเมินนั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเรื่องส่วนบุคคลมากกว่าส่วนรวม ซึ่งมนุษย์มีความอดทนต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการประเมินนี้ได้มากน้อยแตกต่างกัน โดยอาจจำแนกลักษณะดังกล่าวได้เป็น 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มที่นิยมการเปลี่ยนแปลง ซึ่งมีแนวโน้มที่จะเห็นคุณค่าของการประเมิน ค่อนข้างที่จะให้การสนับสนุนการประเมินทุกเมื่อ 2) กลุ่มที่ไม่นิยมการเปลี่ยนแปลง ซึ่งมีแนวโน้มที่จะต่อต้านการประเมิน เพื่อรักษาสถานภาพเดิมที่เป็นอยู่ และ 3) กลุ่มที่อยู่ระหว่างกลุ่มทั้งสอง อาจมีแนวโน้มที่จะสนับสนุนหรือต่อต้านการประเมินก็ได้ ขึ้นอยู่กับบริบทและสภาพแวดล้อม เช่น

ลักษณะความเป็นสาธารณะของสิ่งที่ประเมิน การคาดหวังถึงผลกระทบจากการประเมินที่อาจเกิดขึ้นกับตน เป็นต้น

2. ปัจจัยด้านการเมือง

การเมืองของการประเมิน หมายถึง การที่ผู้เกี่ยวข้องกับการประเมินไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง พยายามสร้างอิทธิพลหรือเข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการประเมิน เพื่อให้การดำเนินงานหรือผลการประเมินเป็นไปในทิศทางที่ผู้้นั้นปรารถนา ดังนั้นการเมืองของการประเมินจึงเป็นความพยายามโน้มน้าว หรือการใช้อำนาจต่อกิจกรรมการประเมิน เพื่อให้เห็นผลของการดำเนินงานไปในทางสำเร็จ / ล้มเหลว ซึ่งจะเป็นแนวทางสู่การสนับสนุน / ต่อต้านโครงการนั้น หรือโครงการใหม่ ของสถาบันนั้น อันจะนำไปสู่สภาพลักษณะและอำนาจทางการเมืองต่อไป

อิทธิพลทางการเมืองมีแนวโน้มที่จะเข้ามาแทรกแซงการประเมิน ถ้ามีการคาดการณ์ว่าการประเมินนั้นจะทำให้เกิดการเสียสมดุลของอำนาจทางการเมือง ฝ่ายที่คาดว่าจะได้ผลประโยชน์จากการประเมินจะพยายามให้การสนับสนุน ยอมรับ และเผยแพร่ผลการประเมิน ในขณะที่ฝ่ายที่คาดว่าจะเสียประโยชน์จะพยายามขัดขวาง หรือเข้ามามีอิทธิพลเพื่อบิดเบือนผลการประเมิน ซึ่ง Suchman (1967 อ้างถึงใน ศิริชัย กาญจนวาสี , 2537) ได้สรุปเทคนิคทางการเมืองที่เข้ามาบิดเบือนผลการประเมินไว้ 6 ประเภท ดังนี้ 1) เลือกลมอง (eye-wash) เป็นการใช้อิทธิพลการเมืองเพื่อเลือกประเมินเฉพาะโครงการ หรือประเด็นที่คิดว่าประสบความสำเร็จ 2) สร้างม่านบังตา (white-wash) ใช้วิธีปกปิดความล้มเหลวโดยหลีกเลี่ยงการประเมินอย่างเป็นทางการ มีการใช้ข้อมูลที่ผิวเผิน เลือกนักประเมินที่ขาดความชำนาญ 3) ดำน้ำหนี (submarine) เป็นการใช้อำนาจทางการบริหารทำการยุบหรือล้มเลิกโครงการเพื่อหลีกเลี่ยงการเปิดเผยคุณค่าในทางลบของโครงการ 4) จัดฉาก (posture) สร้างความรู้สึกและภาพพจน์ที่ดีว่าได้มีการประเมินอย่างเป็นทางการเป็นปรนัยโดยอาศัยการจัดฉาก แต่ความจริงมิได้เป็นไปตามนั้น 5) ถ่วงเวลา (posyponement) สร้างเงื่อนไขในการเตะถ่วงการประเมินให้ล่าช้าไปเรื่อย ๆ จนคนทั่วไปหมดความสนใจผลการประเมิน 6) เปลี่ยนจุด (substitution) พยายามเบี่ยงเบนความสนใจจากส่วนสำคัญของโครงการที่ล้มเหลวไปยังจุดเล็ก ๆ ที่ประสบความสำเร็จ

ความหมายของการรายงานตนเอง

การรายงานตนเอง เป็นวิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างหนึ่ง ซึ่งในทางจิตวิทยา มักจะใช้สำหรับวัดบุคลิกภาพ โดยผู้ที่ถูกวัดจะเป็นผู้อธิบาย หรือรายงานพฤติกรรม หรือปฏิกิริยาของตนเอง ลงในแบบรายงาน ซึ่งประกอบด้วยข้อคำถาม หรือข้อความ ที่ให้ผู้ตอบเลือกตอบในลักษณะที่ว่า "ใช่" หรือ "ไม่ใช่" หรืออาจใช้รูปแบบมาตราประมาณค่า (Rating Scale) (Hopkins, Stanley and Hopkins 1990) ในทางการวิจัยนักวิจัยจะเลือกใช้วิธีการรายงานตนเองเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล เมื่อนักวิจัยเห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลนั้นสามารถอธิบายการกระทำของเขาได้ดีกว่าการที่นักวิจัยเป็นผู้รายงาน รูปแบบของการรายงานตนเองที่นิยมใช้กัน คือ การสัมภาษณ์ การใช้แบบสอบถาม และจากการบันทึกประจำวันของผู้ให้ข้อมูล เป็นต้น ซึ่งแต่ละรูปแบบนั้นจะมีลักษณะเฉพาะเหมาะสมสำหรับใช้ในสถานการณ์ที่ต่างกัน (Rosenthal and Rosnow, 1991)

ข้อมูลที่ได้จากการรายงานตนเองนี้ มักจะได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อยู่เสมอ ๆ ว่าเป็นรายงานที่อาจจะไม่ถูกต้อง หรือไม่ซื่อตรง (White, 1988) หรือเป็นข้อมูล ซึ่งนักวิจัยไม่อาจรับประกันได้ว่า คำตอบนั้นเป็นข้อมูลที่มีความถูกต้อง เป็นคำตอบที่มาจากใจจริงของผู้ให้ข้อมูล หรือเป็นข้อมูลที่มีความลำเอียง (Bias) จากผู้ให้ข้อมูล การจะตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล หรือคำตอบที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลนั้น ได้มีความพยายามที่จะดูจากความถูกต้องของข้อมูลที่ได้รับ โดยพิจารณาจากความสอดคล้องของคำตอบ ด้วยการใช้มิติในเรื่องความคงเส้นคงวา (Consistency) ซึ่งเป็นดัชนีในการวัดความเที่ยง (Reliability Index) แทน (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2536) แม้ว่าความเที่ยงของข้อมูลจะเป็นคุณสมบัติประการหนึ่งของข้อมูลที่มีคุณภาพ แต่การที่ข้อมูลนั้นมีความเที่ยงมิได้หมายความว่าข้อมูลนั้นจะมีความถูกต้อง (Validity) เสมอไป เพราะฉะนั้นการจะตรวจสอบความถูกต้องโดยการพิจารณาจากความสอดคล้องของคำตอบจากผู้ให้ข้อมูลฝ่ายเดียว จึงไม่เป็นการเพียงพอในการยืนยันความถูกต้องของข้อมูล เพราะคำตอบที่มีความคงเส้นคงวาสมาเสมอ นั้นอาจมีความคลาดเคลื่อนจากสภาพความเป็นจริง อันเนื่องมาจากปัจจัยอื่น ๆ ที่มีอิทธิพลต่อผู้ให้ข้อมูล ทำให้ผู้ให้ข้อมูลเกิดความลำเอียงได้ ดังนั้นข้อมูลที่ได้รับมาจากการรายงานตนเองนี้จึงควรมีการนำไปเปรียบเทียบกับความจริง เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล เช่น ในการวัดความคิดเห็นก็ควรนำผลที่ได้จากการตอบไปตรวจสอบกับพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็นนั้น (อุทุมพร (ทองอุไทย) จามรมาน, 2530)

แหล่งที่มีอิทธิพลต่อการรายงานตนเอง

สำหรับความลำเอียงในการรายงานตนเองอาจเกิดขึ้นจากแหล่งที่เกี่ยวข้อง 4 แหล่ง ดังนี้ คือ (1) การขาดความเข้าใจคำถามอันเนื่องมาจากความไม่ชัดเจนของคำถาม หรือผู้รายงาน ขาดความรู้ที่จะตอบคำถามนั้น (2) การไม่สามารถจำในสิ่งที่ตนเองต้องตอบได้อย่างแม่นยำ อันเนื่องมาจากปัจจัย 2 ประการ คือ ประการแรก สิ่งนั้นได้ผ่านพ้นช่วงเวลาดังกล่าวไปนานแล้ว และ ประการที่สอง คือ ความแปลกใหม่ หรือความสำคัญของเหตุการณ์ หากสิ่งที่ผู้ตอบจะต้องตอบ เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมานานแล้ว และความแปลกใหม่ หรือความสำคัญ ของเหตุการณ์มีเพียงเล็กน้อย โอกาสในการที่ผู้ตอบจะจำได้จะมีน้อย (3) การไม่สามารถตัดสินใจได้ของผู้ตอบ มักเกิดขึ้นในกรณีที่ทำให้ผู้ตอบแสดงความคิดเห็นในเรื่องที่ยังไม่มีข้อสรุปที่แน่นอน เช่น การให้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปิดแหล่งการพนันที่ถูกต้องตามกฎหมาย (4) ความไม่ซื่อสัตย์ของผู้ตอบ อาจเนื่องมาจากลักษณะของคำถามที่บุคคลต้องตอบด้วยความกล้า หรือเป็นเรื่องที่เสี่ยงสำหรับผู้ตอบ หรือเกิดจากผู้ตอบเชื่อว่าเป็นคำตอบที่นักวิจัยต้องการ หรือถ้าเป็นคำถามที่วัดความรู้สึก ผู้ตอบจะมีแนวโน้มตอบในลักษณะที่พึงปรารถนา หรือในลักษณะที่ไม่กล้าบอกใจ (Ellis , 1994) อย่างไรก็ตาม ในประเด็นความไม่ซื่อสัตย์ของผู้ตอบ Ellis ได้เสนอเทคนิควิธีที่จะนำไปสู่ความซื่อสัตย์และความจริงใจในการตอบ หรือการรายงานไว้ 7 วิธี ซึ่งได้แก่ (1) การรับรองว่าจะไม่มีการเปิดเผยชื่อ หรือ เปิดเผยข้อมูลที่แสดงให้เห็นว่าใครเป็นผู้ให้ข้อมูล (2) การใช้เทคนิค Bogus Pipeline (3) การให้ผู้ตอบหรือผู้รายงาน ประมาณค่าระดับความถูกต้องในการให้ข้อมูลหลังจากการตอบ หรือการรายงาน (4) การตรวจสอบความคงเส้นคงวาภายใน (5) การทดสอบด้วย Polygraph (6) การใช้วิธีตรวจสอบอย่างอิสระ และ (7) การใช้แบบสอบถามในการติดตาม

2. แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพของข้อมูล

ข้อมูล (Data) คือ หลักฐานเชิงประจักษ์ หรือ สารสนเทศ ที่ได้จากการเก็บรวบรวมอย่างระมัดระวังโดยชุดของกฎเกณฑ์ หรือวิธีดำเนินการที่สร้างขึ้น ข้อมูลโดยทั่วไปมี 2 ลักษณะ คือ ข้อมูลในเชิงปริมาณ (Quantitative) และข้อมูลในเชิงคุณภาพ (Qualitative) ข้อมูลในเชิงปริมาณจะแสดงออกมาในลักษณะของจำนวนซึ่งเป็นตัวเลข ส่วนข้อมูลในเชิงคุณภาพจะมีลักษณะเป็นถ้อยคำ รูปภาพ หรือ วัตถุ (Neuman , 1991) การจะประเมินว่า ข้อมูลใดมีคุณภาพหรือไม่นั้น Engelhart (1972) ได้เสนอลักษณะข้อมูลที่พึงปรารถนาไว้ 3 ประการ คือ ความตรง

ความเที่ยง และความเป็นตัวแทนของข้อมูล คุณสมบัติในด้านความตรง และความเที่ยงนั้น มีผู้ให้นิยามพอสรุปได้ดังนี้ (อุทุมพร จามรมาน , 2537 ; Hopkins , Stanley and Hopkins ,1990 ; Popham, 1993 ; Litwin ,1995)

1. ความตรง (Validity) หมายถึง ความสอดคล้อง หรือความเหมาะสมระหว่างข้อมูลที่ได้จากมาตรกับความตั้งใจที่จะใช้มาตร หรือเครื่องมือที่ใช้ันสามารถวัดได้ตรงตามที่ต้องการวัด การตรวจสอบความตรงจึงใช้กระบวนการที่เป็นอิสระต่อกัน ซึ่งจำแนกความตรงได้เป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ ตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ประเภทของความตรงและวิธีประมาณค่า

ประเภท	ความหมาย	วิธีประมาณค่า
1. ความตรงตามเนื้อหา (Content Validity)	ความสามารถในการวัดที่มีขอบเขตครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องการวัดอย่างครบถ้วน	ใช้การตัดสินของผู้เชี่ยวชาญ
2. ความตรงตามเกณฑ์สัมพัทธ์ (Criterion - Related Validity)	ความสามารถในการวัดที่ให้ผลสอดคล้องกับเกณฑ์ภายนอก	คำนวณค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนที่วัดได้จากเครื่องมือกับคะแนนจากเกณฑ์ภายนอก
2.1 ความตรงร่วมสมัย (Concurrent Validity)	ความสามารถในการวัดได้ตรงตามสภาพปัจจุบัน	คำนวณค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนที่วัดได้จากเครื่องมือกับคะแนนที่เป็นเกณฑ์ที่วัดในช่วงเวลาเดียวกัน
2.2 ความตรงเชิงทำนาย (Predictive Validity)	ความสามารถในการวัดที่สามารถทำนายได้ตรงตามสภาพในอนาคต	คำนวณค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนที่วัดได้จากเครื่องมือกับคะแนนที่เป็นเกณฑ์ที่วัดในช่วงเวลาต่อมา

ตารางที่ 1 (ต่อ) ประเภทของความตรงและวิธีประมาณค่า

ประเภท	ความหมาย	วิธีประมาณค่า
3. ความตรงตามโครงสร้าง (Construct Validity)	ความสามารถในการวัดได้ตรงตามคุณลักษณะที่ต้องการวัด	1. หลักการรวมและการจำแนกกลุ่ม (Convergence and Discriminability) 2. การเปรียบเทียบกับกลุ่มที่รู้จัก (Known Group) 3. วิธีเมตริกซ์หลากหลายวิธี - หลายวิธี (Multitrait - Multimethod Matrix) 4. วิธีหาสหสัมพันธ์ของข้อคำถามกับคะแนนรวมจากแบบวัด (Item - Total Correlation) 5. วิธีวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis)

2. ความเที่ยง (Reliability) หมายถึง ความสอดคล้องระหว่างข้อมูลที่ใช้กับข้อมูลจริงหรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นความสามารถของการวัดที่ให้ผลการวัดที่มีความสม่ำเสมอคงเส้นคงวา (Consistency) และความคงที่ (Stability) การตรวจสอบความเที่ยงจึงใช้กระบวนการเดียวกันแต่ต่างเงื่อนไขของการวัด การตรวจสอบความเที่ยงจึงนำไปสู่ความเที่ยงของการใช้คะแนน หรือข้อมูลจากมาตร โดยทั่วไปความเที่ยงแบ่งออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ ดังสรุปในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ประเภทของความเที่ยงและวิธีประมาณค่า

ประเภท	ความหมาย	วิธีการประมาณค่า
1. ความเที่ยงแบบความคงที่ (Stability)	ความคงเส้นคงวาของคะแนนจากการวัดในช่วงเวลาที่ต่างกัน	คำนวณค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนที่วัดได้จากเครื่องมือเดียวกัน แต่ทำการวัดซ้ำสองครั้งในเวลาที่แตกต่างกัน
2. ความเที่ยงแบบความทัดเทียมกัน (Equivalence)	ความสอดคล้องกันของคะแนนจากการวัดด้วยเครื่องมือคนาน	คำนวณค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนที่วัดได้จากเครื่องมือ 2 ฉบับที่คู่ขนานกัน
3. ความเที่ยงแบบความสอดคล้องภายใน (Internal Consistency)	ความสอดคล้องกันระหว่างคะแนนรายข้อหรือความเป็นเอกพันธ์ของเนื้อหาของข้อ อันเป็นตัวแทนของคุณลักษณะเด่นอันเดียวกับที่ต้องการวัด	เอกพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อจากผลการวัดเพียงครั้งเดียว สามารถคำนวณโดยวิธีต่าง ๆ ดังนี้ 1. สัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's coefficient α) 2. วิธีของคูเดอร์ - ริชาร์ดสัน (Kuder - Richardson) 3. แบบแบ่งครึ่ง (Split Half)

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ความตรงของข้อมูล หมายถึง ข้อมูลที่นักวิจัยเก็บรวบรวมมานั้นมีความถูกต้องตรงตามความเป็นจริงของเกณฑ์ หรือวัตถุประสงค์ ที่กำหนด ส่วน ความเที่ยงของข้อมูล หมายถึง ข้อมูลที่นักวิจัยเก็บรวบรวมมานั้นมีความคงเส้นคงวา (Consistency) เช่น คำตอบของผู้ถูกวิจัยภายใต้สถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งมีความคงที่สม่ำเสมอ เมื่อผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงเวลาที่ต่างกัน หรือ ด้วยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่แตกต่างกัน

3. ความเป็นตัวแทน (Representativeness)

ส่วนใหญ่แล้วข้อมูลที่นักวิจัยได้รับมักเป็นข้อมูลที่ได้มาจากกลุ่มตัวอย่างของประชากรในการวิจัย จากนั้นนักวิจัยจึงจะสรุปอ้างอิงผลการวิจัยนั้นไปยังกลุ่มประชากร ดังนั้น ถ้าหากกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยไม่เป็นตัวแทนที่ดีของประชากรในการวิจัยแล้วข้อมูลที่มาจากกลุ่มตัวอย่างก็จะเป็นตัวแทนที่ดีของข้อมูลทั้งหมดที่นักวิจัยควรจะได้รับ การพิจารณาความเป็นตัวแทนของข้อมูลสามารถดูได้จากลักษณะการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เลือกมาแบบสุ่ม ครอบคลุมลักษณะของประชากร และมีความพอเพียง

ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาคุณภาพของสารสนเทศจากการประเมินตนเองของโรงเรียน โดยพิจารณาความถูกต้องของข้อมูล จากความตรงตามเกณฑ์สัมพันธภาพ ความตรงร่วมสมัย โดยใช้คะแนนจากการประเมินโดยนักประเมินภายนอกผู้เชี่ยวชาญเป็นเกณฑ์ในการหาความตรงของข้อมูลที่ได้จากการประเมินตนเองของโรงเรียนประถมศึกษาในสภาพปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะการประเมินโดยบุคคลภายนอกจะไม่น่ามีความลำเอียงในการประเมินอันเนื่องมาจากการมีส่วนได้เสียหรือเกี่ยวข้องกับโรงเรียน สำหรับการพิจารณาคุณภาพของข้อมูลในมิติความเที่ยงนั้นผู้วิจัยไม่ได้นำมาพิจารณา ทั้งนี้เนื่องจากการศึกษาความเที่ยงของข้อมูลเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาความตรงของข้อมูล กล่าวคือ เมื่อพบว่าข้อมูลชุดใดชุดหนึ่งมีความตรงข้อมูลชุดนั้นย่อมมีความเที่ยงด้วยเสมอ ในทางกลับกันการพบว่าข้อมูลชุดใดชุดหนึ่งมีความเที่ยง ข้อมูลชุดนั้นไม่จำเป็นต้องมีความตรงด้วยเสมอไป ดังนั้นผู้วิจัยจึงศึกษาเฉพาะคุณสมบัติด้านความตรงของข้อมูล โดยพิจารณาจากความสอดคล้องระหว่างผลการประเมินตนเองของโรงเรียนกับผลการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ และสำหรับในด้านความเป็นตัวแทนนั้นผู้วิจัยพิจารณาจากครอบคลุมลักษณะของการประเมินตนเองของโรงเรียนว่า ผู้ประเมินประเมินได้ครอบคลุมลักษณะของประชากรตามเกณฑ์ที่กำหนดหรือไม่

3. แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินโรงเรียนตามเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา

1. มาตรฐานและตัวบ่งชี้ในเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ขยายโอกาส ฯ) โดยมีโรงเรียนเป็นหน่วยปฏิบัติงานในพื้นที่ทั่วประเทศ โรงเรียนดังกล่าวมีสภาพแตกต่างกัน ทั้งในด้านปัจจัยพื้นฐานของโรงเรียน สภาพแวดล้อม สภาพสังคม วัฒนธรรม ประเพณี และสภาพเศรษฐกิจของชุมชน เป็นต้น ทำให้ประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาของแต่ละโรงเรียนมีลักษณะแตกต่างกัน เพื่อยกระดับคุณภาพของโรงเรียนประถมศึกษาใน ความรับผิดชอบให้ได้มาตรฐานเดียวกัน สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติจึงได้ กำหนดเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษาขึ้น เพื่อให้โรงเรียนได้ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ และหน่วยงานต้นสังกัดรวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกระดับได้ใช้เป็นหลักเกณฑ์สำหรับการสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ให้โรงเรียนมีโอกาสและศักยภาพในการพัฒนาให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด โดยยึดเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งครอบคลุมภารกิจและขอบข่ายการบริหารงานของโรงเรียน 6 งานหลัก อันได้แก่ งานวิชาการ งานกิจการนักเรียน งานบุคลากร งานธุรการและการเงิน งานอาคารสถานที่ และงาน ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เป็นแกนกลาง ส่วนเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาระดับ ก่อนประถมศึกษาและเกณฑ์มาตรฐานระดับมัธยมศึกษาตอนต้นกำหนดเกณฑ์มาตรฐานเฉพาะ ส่วนที่เป็นเนื้อหาสาระสำคัญ ซึ่งแตกต่างจากระดับประถมศึกษาเท่านั้น ดังนั้น ในการนำ เกณฑ์มาตรฐานไปใช้ในการพัฒนาโรงเรียนประถมศึกษาจะมี 3 ลักษณะ กล่าวคือ โรงเรียนที่ จัดการศึกษาเฉพาะระดับประถมศึกษา จะใช้เกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ. 2536 สำหรับโรงเรียนที่จัดการศึกษาทั้งระดับประถมศึกษาและระดับก่อนประถมศึกษา จะใช้เกณฑ์ มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ. 2536 และเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา : ระดับ ก่อนประถมศึกษา พ.ศ. 2537 ควบคู่กัน ส่วนโรงเรียนที่จัดการศึกษาทั้งระดับประถมศึกษา ระดับก่อนประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาตอนต้นจะใช้เกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ. 2536 และเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา : ระดับก่อนประถมศึกษาและระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2537 ควบคู่กัน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ , 2536 , 2537 , 2539) รายละเอียดของเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาดังกล่าวมีดังนี้

1. เกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา : ระดับก่อนประถมศึกษา พ.ศ. 2537

มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษาสำหรับการจัดการศึกษาในระดับก่อนประถมศึกษา ประกอบด้วย 6 มาตรฐาน 15 ตัวบ่งชี้ คือ

มาตรฐานที่ 1 โรงเรียนจัดครูที่มีคุณสมบัติเหมาะสมเข้าปฏิบัติงานครบทุกห้องเรียน

ตัวบ่งชี้ที่ 1 จัดครูที่มีวุฒิหรือผ่านการอบรมเรื่องเกี่ยวกับการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาปฏิบัติงานครบทุกห้องเรียน

ตัวบ่งชี้ที่ 2 จัดครูที่มีลักษณะที่เอื้อต่อการพัฒนาเด็กเข้าปฏิบัติงานครบทุกห้องเรียน

มาตรฐานที่ 2 โรงเรียนจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก สอดคล้องกับแนวและแผนการจัดประสบการณ์

ตัวบ่งชี้ที่ 1 จัดห้องเรียนให้มีบรรยากาศดี ปลอดภัยและมีสภาพที่เอื้อต่อการจัดประสบการณ์

ตัวบ่งชี้ที่ 2 จัดสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียนให้เด็กเล่นและปฏิบัติกิจกรรมสอดคล้องกับแนวและแผนการจัดประสบการณ์

ตัวบ่งชี้ที่ 3 จัดสภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียนให้เด็กเล่นและปฏิบัติกิจกรรม สอดคล้องกับแนวและแผนการจัดประสบการณ์

มาตรฐานที่ 3 โรงเรียนจัดประสบการณ์ตรงได้ตอบสนองต่อความแตกต่างระหว่างบุคคล

ความต้องการ ความสนใจ และความสามารถตามระดับพัฒนาการของเด็ก

ตัวบ่งชี้ที่ 1 เด็กส่วนใหญ่เป็นผู้ตัดสินใจเลือกกิจกรรมการเรียนรู้และได้เล่นหรือปฏิบัติกิจกรรมตามที่ตนเลือก

ตัวบ่งชี้ที่ 2 วัดและประเมินพัฒนาการเป็นรายบุคคลครบทุกด้าน โดยใช้วิธีการที่เหมาะสม

มาตรฐานที่ 4 โรงเรียนจัดบริการส่งเสริมสุขภาพอนามัย ความปลอดภัยและโภชนาการตามสภาพของโรงเรียน

ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีพื้นที่นอนและเครื่องนอนเพียงพอถูกสุขลักษณะตามสภาพของโรงเรียน

ตัวบ่งชี้ที่ 2 จัดบริการอาหารกลางวันและอาหารเสริมที่สะอาด มีปริมาณเพียงพอ และมีคุณค่าทางโภชนาการแก่เด็กทุกคนทุกวัน

ตัวบ่งชี้ที่ 3 จัดบริการด้านสุขภาพและดูแลความปลอดภัย แก่เด็กทุกคนอย่างสม่ำเสมอ

มาตรฐานที่ 5 ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครองเป็นไปในทางเสริมสร้างพัฒนาการเด็ก
ตัวบ่งชี้ บุคลากรในโรงเรียนและผู้ปกครองส่วนใหญ่ ร่วมมือกันตัดสินใจ เลือกแนวทางการดำเนินงานในการเสริมสร้างพัฒนาการของเด็ก

มาตรฐานที่ 6 เด็กมีพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา
ตามศักยภาพ

ตัวบ่งชี้ที่ 1 เด็กเล่นหรือปฏิบัติกิจกรรมที่ใช้ประสาทสัมผัสได้

ตัวบ่งชี้ที่ 2 เด็กชื่นชมในความสามารถและผลงานของตนเอง

ตัวบ่งชี้ที่ 3 เด็กเล่นหรือปฏิบัติกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นได้

ตัวบ่งชี้ที่ 4 เด็กคิดแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้อย่างเป็นกระบวนการและสมเหตุผล
ตามวัย

2. เกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ. 2536

การกำหนดมาตรฐานในการจัดการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาในระดับประถมศึกษา มีทั้งสิ้น 17 มาตรฐาน 43 ตัวบ่งชี้ ครอบคลุมภารกิจของโรงเรียนทั้ง 6 งาน ดังนี้
งานวิชาการ

มาตรฐานที่ 1 โรงเรียนพัฒนาหลักสูตรได้สอดคล้องกับนักเรียนและท้องถิ่น

ตัวบ่งชี้ที่ 1 สร้างและ/หรือปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับนักเรียนและท้องถิ่น

ตัวบ่งชี้ที่ 2 ใช้หลักสูตรที่สร้างและ/หรือปรับปรุงขึ้น

ตัวบ่งชี้ที่ 3 ประเมินผลการใช้หลักสูตรที่สร้างและ/หรือปรับปรุงขึ้น แล้วนำ
ผลการประเมินไปใช้

มาตรฐานที่ 2 โรงเรียนจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับหลักสูตร
และนักเรียน

ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีการเตรียมการสอนโดยจัดทำแผนการสอนที่มีองค์ประกอบครบถ้วน
สัมพันธ์กันสอดคล้องกับหลักสูตรและนักเรียน

ตัวบ่งชี้ที่ 2 จัดการเรียนการสอนตามแผนการสอนที่กำหนดไว้

ตัวบ่งชี้ที่ 3 ประเมินผลการเรียนการสอนได้ถูกต้องตามหลักสูตรและระเบียบการ
ประเมิน และนำผลการประเมินไปใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน

มาตรฐานที่ 3 โรงเรียนจัดแหล่งความรู้ และสิ่งสนับสนุนอื่น ๆ ที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน

ตัวบ่งชี้ที่ 1 จัดแหล่งความรู้และนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอน

ตัวบ่งชี้ที่ 2 มีเอกสารสิ่งพิมพ์ สื่อการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ และนำมาใช้ในการจัดการเรียน / กิจกรรมทางวิชาการอย่างเหมาะสม

ตัวบ่งชี้ที่ 3 มีสถานที่และระบบการจัดเก็บรักษา บริการเอกสาร สิ่งพิมพ์ และสื่อการเรียนการสอน รวมทั้งปรับปรุงซ่อมแซม ให้พร้อมที่จะใช้ประโยชน์ได้

มาตรฐานที่ 4 โรงเรียนจัดการนิเทศการศึกษาอย่างเป็นระบบ

ตัวบ่งชี้ที่ 1 วางแผน/โครงการนิเทศภายในได้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน และความต้องการของผู้รับการนิเทศ

ตัวบ่งชี้ที่ 2 ดำเนินการนิเทศภายในตามแผน / โครงการนิเทศ โดยใช้กิจกรรมที่เหมาะสมกับงานและผู้รับการนิเทศอย่างสม่ำเสมอ

ตัวบ่งชี้ที่ 3 ประเมินผลการนิเทศภายในอย่างเป็นระบบ และนำผลการประเมินไปใช้พัฒนาการนิเทศภายในของโรงเรียน

ตัวบ่งชี้ที่ 4 ประสานงานกับหน่วยงานภายนอกเพื่อพัฒนาการนิเทศภายในของโรงเรียน

งานกิจการนักเรียน

มาตรฐานที่ 5 โรงเรียนเกณฑ์เด็กในวัยการศึกษาภาคบังคับเข้าเรียน ได้บรรลุตามเป้าหมาย และได้เรียนอย่างสม่ำเสมอ

ตัวบ่งชี้ที่ 1 ดำเนินการให้เด็กในวัยการศึกษาภาคบังคับได้เข้าเรียนครบตามเป้าหมาย

ตัวบ่งชี้ที่ 2 ดำเนินการให้นักเรียนได้เรียนอย่างสม่ำเสมอ

มาตรฐานที่ 6 โรงเรียนจัดบริการแก่นักเรียนตามสภาพพื้นฐานอย่างเหมาะสม

ตัวบ่งชี้ที่ 1 บริการด้านสุขภาพอนามัยอย่างเหมาะสม

ตัวบ่งชี้ที่ 2 บริการด้านอาหารกลางวันที่มีคุณค่าทางโภชนาการอย่างเหมาะสม

ตัวบ่งชี้ที่ 3 บริการแนะแนวนักเรียนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

ตัวบ่งชี้ที่ 4 บริการช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดแคลนอย่างทั่วถึงและเหมาะสม

มาตรฐานที่ 7 โรงเรียนจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนการสอนตามหลักสูตร

ตัวบ่งชี้ จัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนการสอนตามหลักสูตร

งานบุคลากร

มาตรฐานที่ 8 โรงเรียนมีบุคลากรเพียงพอโดยจัดให้ปฏิบัติงานได้อย่างเหมาะสม

ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีจำนวนบุคลากรตามเกณฑ์ที่ ก.ค. กำหนด หรือจัดบุคลากรปฏิบัติงานได้ครบตามภารกิจ

ตัวบ่งชี้ที่ 2 บุคลากรได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติงานได้ตรงตามวุฒิ / ประสบการณ์ / ความสนใจ หรือความถนัด

มาตรฐานที่ 9 โรงเรียนสนับสนุนและดำเนินการให้บุคลากรปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ตัวบ่งชี้ จัดสวัสดิการและสิ่งอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานตามความต้องการของบุคลากร

มาตรฐานที่ 10 โรงเรียนพัฒนาบุคลากรตามความต้องการจำเป็นอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง

ตัวบ่งชี้ที่ 1 จัดให้มีการเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดีต่อการทำงานให้แก่บุคลากรตามความต้องการจำเป็นทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

ตัวบ่งชี้ที่ 2 ส่งเสริมให้บุคลากรมีความก้าวหน้าในวิชาชีพและมีคุณธรรม

งานธุรการและการเงิน

มาตรฐานที่ 11 โรงเรียนใช้แผนเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติงาน

ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีแผน / โครงการปฏิบัติงานที่ครอบคลุมภารกิจ สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน/ ปัญหา และความต้องการของโรงเรียน

ตัวบ่งชี้ที่ 2 มีการดำเนินงานตามแผน / โครงการ

ตัวบ่งชี้ที่ 3 มีการประเมินผลการดำเนินงาน และนำผลการประเมินมาใช้ในการปรับปรุงแผน / โครงการ

มาตรฐานที่ 12 โรงเรียนบริหารงานธุรการอย่างเป็นระบบเป็นปัจจุบันและมีประสิทธิภาพ
 เชื้อต่อการเรียนการสอน

ตัวบ่งชี้ที่ 1 จัดระบบและปฏิบัติงานธุรการได้อย่างถูกต้องเป็นปัจจุบัน

ตัวบ่งชี้ที่ 2 จัดระบบข้อมูลและสารสนเทศได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และนำไปใช้ประโยชน์ในการบริหารงานของโรงเรียน และเชื้อต่อการเรียนการสอน

ตัวบ่งชี้ที่ 3 ดำเนินการรักษาความปลอดภัยในทรัพย์สินของโรงเรียนอย่างรัดกุม

มาตรฐานที่ 13 โรงเรียนบริหารงานการเงิน บัญชี และพัสดุอย่างเป็นระบบ เป็นปัจจุบัน
 และมีประสิทธิภาพ เชื้อต่อการเรียนการสอน

ตัวบ่งชี้ที่ 1 ใช้จ่ายเงินของโรงเรียนได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของงาน / โครงการ และเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน

ตัวบ่งชี้ที่ 2 จัดระบบและปฏิบัติงานการเงินและการบัญชีได้อย่างถูกต้องเป็นปัจจุบัน

ตัวบ่งชี้ที่ 3 จัดหา จัดเก็บ และจัดสรรวัสดุครุภัณฑ์ ได้ตรงกับวัตถุประสงค์
ของการใช้งาน

ตัวบ่งชี้ที่ 4 บริการและควบคุมการใช้วัสดุครุภัณฑ์ให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียน
การสอน

งานอาคารสถานที่

มาตรฐานที่ 14 โรงเรียนวางแผนและจัดให้มีอาคารสถานที่อย่างเพียงพอและเหมาะสม

ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีอาคารเรียน อาคารประกอบ และบริเวณอย่างเพียงพอ หรือมี
การแก้ปัญหาการขาดแคลนได้อย่างเหมาะสม

ตัวบ่งชี้ที่ 2 มีแผนการจัดสร้างและรื้อถอนอาคารพร้อมมีแผนผังโรงเรียนที่เหมาะสม

มาตรฐานที่ 15 โรงเรียนวางแผนและใช้อาคารสถานที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการจัดการเรียน
การสอนและชุมชน พร้อมทั้งดูแลรักษาให้อยู่ในสภาพดีและปลอดภัย

ตัวบ่งชี้ที่ 1 วางแผนและใช้อาคารเรียน อาคารประกอบ และบริเวณโรงเรียน
ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการเรียนการสอนและชุมชน

ตัวบ่งชี้ที่ 2 บำรุงรักษา ซ่อมแซม ตกแต่งอาคารเรียน อาคารประกอบ และ
บริเวณโรงเรียนให้อยู่ในสภาพดีและปลอดภัย

งานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

มาตรฐานที่ 16 โรงเรียนจัดการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของโรงเรียนอย่างครอบคลุม
และต่อเนื่อง

ตัวบ่งชี้ จัดกิจกรรมการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของโรงเรียนอย่างครอบคลุม
และต่อเนื่อง

มาตรฐานที่ 17 โรงเรียนและชุมชนร่วมมือกันในด้านการบริหารและปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ

ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีการให้บริการทางวิชาการ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่
ทุนทรัพย์ และสถานฝึกงานอาชีพระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

ตัวบ่งชี้ที่ 2 มีการร่วมมือในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

3 เกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา : ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2537

มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษาสำหรับการจัดการศึกษา ในระดับมัธยมศึกษา
ตอนต้น ประกอบด้วย 4 มาตรฐาน 6 ตัวบ่งชี้ คือ

- มาตรฐานที่ 1 โรงเรียนจัดรายวิชาและกิจกรรมตามโครงสร้างของหลักสูตรได้อย่างเหมาะสม
- ตัวบ่งชี้ที่ 1 จัดรายวิชาได้สอดคล้องกับความสนใจและความต้องการของนักเรียนตามสภาพท้องถิ่นและความพร้อมของโรงเรียน
- ตัวบ่งชี้ที่ 2 จัดกิจกรรมตามโครงสร้างของหลักสูตรได้ครบถ้วนถูกต้อง และตอบสนองความสนใจ ความต้องการของนักเรียน
- มาตรฐานที่ 2 โรงเรียนดำเนินการให้นักเรียนได้เข้าเรียนและเรียนต่อจนจบหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น
- ตัวบ่งชี้ที่ 1 ดำเนินการให้นักเรียนได้เข้าเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
- ตัวบ่งชี้ที่ 2 ดำเนินการส่งเสริมนักเรียนเรียนจนจบหลักสูตร
- มาตรฐานที่ 3 โรงเรียนปกครองนักเรียนอย่างเป็นระบบ
- ตัวบ่งชี้ ดำเนินการป้องกัน แก้ไข และส่งเสริมในด้านการพัฒนาวินัย คุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน
- มาตรฐานที่ 4 โรงเรียนจัดบุคลากรที่มีคุณสมบัติเหมาะสมเข้าปฏิบัติงาน
- ตัวบ่งชี้ จัดบุคลากรที่มีคุณสมบัติเหมาะสมเข้าปฏิบัติงาน

2. การประเมินมาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา

2.1 หลักการและแนวคิดในการประเมิน

การประเมินมาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา หมายถึง การรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผลการปฏิบัติงานตามเกณฑ์มาตรฐาน และนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานแล้วพิจารณาตัดสินว่างานที่ปฏิบัติประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด โดยมีหลักการที่สำคัญ 5 ประการ คือ (1) เป็นการประเมินเพื่อพัฒนา (2) ใช้ร่องรอยการปฏิบัติจริงในสภาพปกติ (3) ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการประเมิน (4) ใช้ Consensus Model (5) ใช้ Goal Attainment Model ตามหลักการดังกล่าว โรงเรียนจะเป็นผู้ประเมินตนเอง (Self-Evaluation) เน้นการปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานของโรงเรียน โดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการประเมิน และใช้ร่องรอยของการปฏิบัติจริงในสภาพปกติ ประกอบการตัดสินใจให้ระดับคุณภาพโดยถือมติเอกฉันท์

การนำเกณฑ์มาตรฐานไปใช้ในการพัฒนางาน และประเมินมาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา ควรดำเนินการดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ , 2536 , 2537)

1. โรงเรียนประถมศึกษาที่เปิดสอนระดับก่อนประถมศึกษาและระดับประถมศึกษา

จะต้องใช้เกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ. 2536 จำนวน 17 มาตรฐาน 43 ตัวบ่งชี้ ควบคู่กับเกณฑ์มาตรฐานระดับก่อนประถมศึกษา พ.ศ. 2537 จำนวน 6 มาตรฐาน 15 ตัวบ่งชี้ ซึ่งในเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ. 2536 นั้น มี 10 มาตรฐาน 26 ตัวบ่งชี้ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานในระดับก่อนประถมศึกษาด้วย ดังแสดงรายละเอียดตามตารางแสดงความสัมพันธ์การนำเกณฑ์มาตรฐานไปใช้ในแต่ละระดับการศึกษา ได้แก่ มาตรฐานที่ 2 3 4 8 9 10 11 12 13 และ 16 คณะผู้ประเมินจะต้องเก็บรวบรวมข้อมูลและผลการปฏิบัติงานในแต่ละตัวบ่งชี้ / มาตรฐาน ทั้งระดับก่อนประถมศึกษาและระดับประถมศึกษา แล้วจึงนำข้อมูลมาพิจารณาให้ระดับคุณภาพ ตามแนวทางการพิจารณาให้ระดับคุณภาพในคู่มือการใช้เกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา

2. โรงเรียนประถมศึกษาที่เปิดสอนระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

จะต้องใช้เกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ. 2536 จำนวน 17 มาตรฐาน 43 ตัวบ่งชี้ ควบคู่กับเกณฑ์มาตรฐานระดับก่อนประถมศึกษา พ.ศ. 2537 จำนวน 6 มาตรฐาน 15 ตัวบ่งชี้ และเกณฑ์มาตรฐานระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2537 จำนวน 4 มาตรฐาน 6 ตัวบ่งชี้ ซึ่งในเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ. 2536 นั้น มี 10 มาตรฐาน 26 ตัวบ่งชี้ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานในระดับก่อนประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาตอนต้นด้วย และมี 5 มาตรฐาน 10 ตัวบ่งชี้ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นโดยตรง ดังแสดงรายละเอียดตามตารางแสดงความสัมพันธ์การนำเกณฑ์มาตรฐานไปใช้ในแต่ละระดับการศึกษา การประเมินใน 10 มาตรฐาน 26 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ มาตรฐานที่ 2 3 4 8 9 10 11 12 13 และ 16 นั้น คณะผู้ประเมินจะต้องเก็บรวบรวมข้อมูลและผลการปฏิบัติงานในแต่ละตัวบ่งชี้ / มาตรฐาน ทั้ง 3 ระดับการศึกษา และใน 5 มาตรฐาน 10 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ มาตรฐานที่ 1 6 14 15 และ 17 นั้น คณะผู้ประเมินจะต้องเก็บรวบรวมข้อมูลและผลการปฏิบัติงานในแต่ละตัวบ่งชี้ / มาตรฐาน ทั้งระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา แล้วจึงนำข้อมูลมาพิจารณาให้ระดับคุณภาพ ตามแนวทางการพิจารณาให้ระดับคุณภาพในคู่มือการใช้เกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา

3. โรงเรียนประถมศึกษาที่เปิดสอนเฉพาะระดับประถมศึกษา

จะต้องใช้เกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ. 2536 จำนวน 17 มาตรฐาน 43 ตัวบ่งชี้ คณะผู้ประเมินจะต้องเก็บรวบรวมข้อมูลและผลการปฏิบัติงานในแต่ละตัวบ่งชี้ /

มาตรฐาน แล้วจึงนำข้อมูลมาพิจารณาให้ระดับคุณภาพ ตามแนวทางการพิจารณาให้ระดับคุณภาพในคู่มือการใช้เกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา

4. ผู้บริหาร บุคลากรในโรงเรียน และคณะกรรมการประเมิน ศึกษาและทำความเข้าใจกับเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษาทุกระดับที่เกี่ยวข้อง และคู่มือการใช้เกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษาอย่างละเอียด

5. ผู้บริหาร บุคลากรในโรงเรียน และคณะกรรมการประเมิน ร่วมกันพิจารณาประเมินสภาพปัจจุบันของโรงเรียนในแต่ละมาตรฐานโดยวิธีการประเมินตนเอง เพื่อค้นหาจุดเด่น และจุดด้อยของโรงเรียน โดยใช้แนวทางการประเมินในแต่ละตัวบ่งชี้และแนวทางการพิจารณาให้ระดับคุณภาพที่นำเสนอไว้ในคู่มือการใช้เกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษาเป็นแนวคิด

6. ผู้บริหารและบุคลากรในโรงเรียนร่วมกันวางแผน และดำเนินการพัฒนาโรงเรียน โดยใช้แนวทางการดำเนินงานที่เสนอไว้ในคู่มือการใช้เกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา หรือแนวทางที่พิจารณาเห็นสมควรว่า สามารถจะบรรลุผลในการพัฒนาไปสู่มาตรฐานได้

7. คณะกรรมการประเมินมาตรฐาน ร่วมกันประเมินผลการพัฒนางานตามปฏิทินการประเมินมาตรฐานของ สปอ. / ก. / สปจ. / สปช กำหนด โดยใช้แนวทางการประเมินผลรวมที่ได้นำเสนอไว้ในคู่มือการใช้เกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา แล้วนำผลการประเมินไปใช้ในการปรับปรุงการดำเนินงานให้พัฒนายิ่ง ๆ ขึ้นไปส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งรายงานตามลำดับ ตาม สปอ. / ก. หรือ สปจ. กำหนด

ทั้งนี้ต้องพิจารณาทารางแสดงความสัมพันธ์ในการนำเกณฑ์มาตรฐานไปใช้ในแต่ละระดับการศึกษา เพื่อสะดวกในการประเมินผลและสามารถเข้าใจในเรื่องการใช้เกณฑ์มาตรฐานประถมศึกษาเป็นแกนกลาง

ตารางที่ 3 ความสัมพันธ์การนำเกณฑ์มาตรฐานไปใช้ในแต่ละระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	มาตรฐานที่	จำนวนตัวบ่งชี้	การนำเกณฑ์ไปใช้ในระดับ...		
			ก่อนประถมศึกษา	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษาตอนต้น
ก่อนประถมศึกษา	1	2	/	—	—
	2	3	/	—	—
	3	2	/	—	—
	4	3	/	—	—
	5	1	/	—	—
	6	4	/	—	—
ประถมศึกษา	1	3	—	/	/
	2	3	/	/	/
	3	3	/	/	/
	4	4	/	/	/
	5	2	—	/	—
	6	4	—	/	/
	7	1	—	/	—
	8*	2	/	/	/
	9	1	/	/	/
	10	2	/	/	/
	11	3	/	/	/
	12	4	/	/	/
	13	4	/	/	/
	14	2	—	/	/
	15	2	—	/	/
	16	1	/	/	/
	17	2	—	/	/

ตารางที่ 3 (ต่อ) ความสัมพันธ์การนำเกณฑ์มาตรฐานไปใช้ในแต่ละระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	มาตรฐานที่	จำนวนตัวบ่งชี้	การนำเกณฑ์ไปใช้ในระดับ...		
			ก่อนประถมศึกษา	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษาตอนต้น
มัธยมศึกษาตอนต้น	1	2	—	—	/
	2	2	—	—	/
	3	1	—	—	/
	4	1	—	—	/
รวมจำนวนมาตรฐานตัวบ่งชี้	27	—	16	17	19
	—	64	41	43	45

* ยกเว้น มาตรฐานที่ 8 ให้ประเมินร่วมเฉพาะตัวบ่งชี้ที่ 1 เท่านั้น

2.2 ขั้นตอนการประเมิน

ขั้นตอนการประเมินโรงเรียนตามเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษาที่มี 4 ขั้นตอน แต่ละขั้นตอนมีกิจกรรม ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ , 2536 , 2537 , 2539)

ขั้นที่ 1 การเตรียมการดำเนินการ

1. แต่งตั้งคณะกรรมการประเมินมาตรฐานของโรงเรียน ซึ่งควรประกอบด้วยบุคลากรทุกฝ่ายในโรงเรียน
2. คณะกรรมการประเมินดำเนินการดังนี้
 - 2.1 ศึกษาวัตถุประสงค์ ประโยชน์ สาระสำคัญของเกณฑ์มาตรฐาน และแนวทางการใช้เกณฑ์มาตรฐาน
 - 2.2 กำหนดประเด็นการประเมิน แหล่งข้อมูล วิธีการเก็บข้อมูล และสร้างเครื่องมือ
 - 2.3 กำหนดระยะเวลาการเก็บข้อมูลและมอบหมายให้ผู้เกี่ยวข้องทำการเก็บข้อมูล

ขั้นที่ 2 การเก็บรวบรวมข้อมูลและการพิจารณาสรุป/ตัดสิน ให้ระดับคุณภาพ

1. กรรมการแต่ละคนเก็บข้อมูล และนำข้อมูลมาพิจารณาวิเคราะห์ให้ระดับคุณภาพเป็นรายตัวบ่งชี้ เพื่อเตรียมนำเสนอในที่ประชุม สรุปผลการประเมิน
2. คณะกรรมการประชุม เพื่อสรุปให้ระดับคุณภาพเป็นรายตัวบ่งชี้ ดังนี้
 - 2.1 หากค่าเฉลี่ยระดับคุณภาพของกรรมการทุกคนเป็นรายตัวบ่งชี้
 - 2.2 ร่วมกันอภิปรายความเหมาะสมของค่าเฉลี่ยแต่ละตัวบ่งชี้
 - 2.3 ที่ประชุมสรุปลงความเห็น ถ้าความเห็นสอดคล้องเป็นเอกฉันท์จึงจะถือว่าเป็นระดับคุณภาพของตัวบ่งชี้ นั้น ๆ

ขั้นที่ 3 ขึ้นสรุปผลการประเมินและการรายงานผล

1. สรุปผลการประเมินการผ่านเกณฑ์มาตรฐาน สามารถสรุปได้ 3 ลักษณะ คือ
 - 1.1 ผลสรุปของโรงเรียน ผ่านหรือไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานโดยภาพรวม
 - 1.2 ผลสรุปของโรงเรียน ผ่านหรือไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานและตัวบ่งชี้ใดบ้าง
 - 1.3 ผลสรุปของโรงเรียน ได้ระดับคุณภาพใดบ้างในแต่ละระดับตามตัวบ่งชี้
2. รายงานผลการประเมินไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ขั้นที่ 4 การนำผลการประเมินไปใช้

1. กรณีที่โรงเรียนไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน คือ เมื่อวิเคราะห์ตัวบ่งชี้แล้วได้ระดับคุณภาพ 1 หรือ 2 โรงเรียนต้องวิเคราะห์ข้อมูลหาแนวทางปรับปรุงและพัฒนาแต่ละตัวบ่งชี้ให้ได้มาตรฐานที่กำหนด

2. กรณีที่โรงเรียนผ่านเกณฑ์มาตรฐาน คือ เมื่อวิเคราะห์ตัวบ่งชี้แล้วได้ระดับคุณภาพ 3 ขึ้นไป โรงเรียนต้องวิเคราะห์ข้อมูลหาแนวทางพัฒนางานให้ได้ระดับคุณภาพที่สูงขึ้น และต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินตนเอง พบว่ามีงานวิจัยที่น่าสนใจดังนี้

วิโรจน์ คำนึ่งคุณากร (2530) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผลของการประเมินประสิทธิภาพการสอนของครูผู้สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาที่ประเมินโดย ตนเอง เพื่อนร่วมงาน และนักเรียน พบว่า คุณลักษณะที่ครูผู้สอนและนักเรียนประเมินได้สัมพันธ์กัน ได้แก่ คุณลักษณะทุก

ด้าน ยกเว้น ด้านความสัมพันธ์กับนักเรียน ซึ่งคุณลักษณะด้านนี้เพื่อนร่วมงานและนักเรียน ประเมินได้สัมพันธ์กัน รวมทั้งด้านบุคลิกลักษณะของครู และคุณลักษณะที่ครูผู้สอนและเพื่อนร่วมงานประเมินได้สัมพันธ์กัน ได้แก่ ด้านบุคลิกลักษณะของครู และด้านเจตคติของครูต่อนักเรียนและวิชาที่สอน การประเมินโดยครูผู้สอนมีผลการรับรู้ในทางบวก (Halo effect) น้อยกว่า การประเมินโดยนักเรียน และการประเมินโดยเพื่อนร่วมงาน

ปัญญา สมบูรณ์ศิลป์ (2531) ได้เสนอแนะเกณฑ์การรับรองมาตรฐานโรงเรียนเอกชน จากประสบการณ์โรงเรียนนานาชาติ โดยกล่าวว่า จุดประสงค์ของการรับรองมาตรฐานเพื่อส่งเสริมความเป็นเลิศทางการศึกษา ส่งเสริมให้โรงเรียนได้ปรับปรุงแก้ไขตนเองโดยการศึกษาตนเอง และประเมินตนเองอย่างต่อเนื่อง และเพื่อให้ความมั่นใจแก่ผู้ที่จะส่งบุตรหลานมาเรียนว่า โรงเรียนมีจุดประสงค์ที่แน่ชัดและเหมาะสม สิ่งที่ต้องพิจารณาในการประเมิน มีดังนี้

1. ปรัชญา จุดหมาย และวัตถุประสงค์ ที่เป็นแนวทางในการพัฒนาโรงเรียน
2. การจัดองค์การ มีการจัดองค์การที่เหมาะสมหรือไม่ ทุกคนควรรับทราบสายงานต่าง ๆ อย่างชัดเจน เพื่อสะดวกในการบริหารงาน
3. บริการนักเรียน ต้องคำนึงถึงในด้านความปลอดภัย
4. โปรแกรมตามหลักสูตร
5. โปรแกรมเสริมหลักสูตร จัดอย่างไรขึ้นกับปรัชญาของโรงเรียน อาจเสริมทางด้านกีฬา ดนตรี ศิลป เป็นต้น
6. ครูและพนักงานเจ้าหน้าที่ มีคุณวุฒิ ความสามารถ และประสบการณ์ดีพอหรือไม่ ใช้คนถูกสายงานหรือไม่ ครูควรได้สอนตรงตามวิชาเอกที่เรียนมา ความพึงพอใจ และปัญหาในการทำงาน และนำสิ่งเหล่านั้นมาแก้ไข
7. อาคารสถานที่ เน้นความสะอาดและปลอดภัยเป็นสำคัญ เพื่อให้เอื้อต่อการเรียนการสอนมากที่สุด
8. การเงิน พิจารณารายรับ รายจ่ายของโรงเรียนว่า มุ่งให้เกิดผลต่อการจัดการศึกษาแก่นักเรียนมากน้อยเพียงใด

สมคิด พรหมจ้อย (2535) ได้พัฒนาระบบการประเมินตนเองสำหรับศูนย์ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอ ซึ่งประกอบด้วย องค์ประกอบของความสำคัญของการประเมินตนเอง การบรรยายการเกณฑ์ในประเมินจำแนกตามภารกิจ การดำเนินการประเมิน

และการนำผลการประเมินตนเองไปใช้ นอกจากนี้แล้วยังได้ประเมินผลการใช้ระบบการประเมินตนเองสำหรับศูนย์ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอ ซึ่งพบว่า ระบบการประเมินตนเองนี้สามารถนำไปปฏิบัติงานได้จริง ง่ายต่อการทำความเข้าใจ และเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานในระดับมาก ผลการประเมินตนเองเป็นที่ยอมรับของผู้บริหาร เพื่อนร่วมงาน และผู้ทดลองใช้ระบบการประเมินตนเองมีความพึงพอใจระบบการประเมินตนเองในระดับมากที่สุด ผลการประเมินการเรียนรู้พบว่า และผู้ทดลองใช้ระบบการประเมินตนเองมีความรู้ด้านการประเมินตนเองเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และผลการปฏิบัติงานตามภารกิจหลังการทดลองใช้ระบบการประเมินตนเองเพิ่มขึ้นมากกว่าร้อยละ 15 ของผลการปฏิบัติงานก่อนการทดลองใช้ระบบการประเมินตนเอง

สุภาวดี ตั้งบุปผา (2535) ศึกษาเปรียบเทียบความคลาดเคลื่อนของการประเมินค่าที่ใช้รูปแบบมาตรฐานค่า และผู้ประเมินที่แตกต่างกัน โดยการให้นิสิตและผู้บริหารประเมินคุณลักษณะอาจารย์ที่ปรึกษาภิภกรรรมนิสิต ซึ่งใช้รูปแบบมาตรฐานค่า 3 รูปแบบ คือ แบบตัวเลข แบบบรรยาย และแบบกราฟิก ผลการวิจัยพบว่า ในสถานการณ์ที่นิสิตเป็นผู้ประเมินการใช้มาตรฐานค่าแบบตัวเลขและแบบบรรยาย มีความคลาดเคลื่อนเชิงปล่อย / กดคะแนน และมีความคลาดเคลื่อนแบบขัดแย้ง ในขณะที่การใช้มาตรฐานค่าแบบกราฟิกมีความคลาดเคลื่อนเกิดขึ้นทั้ง 3 ชนิด คือ ความคลาดเคลื่อนเชิงปล่อย / กดคะแนน ความคลาดเคลื่อนจากปฏิสัมพันธ์ และมีความคลาดเคลื่อนแบบขัดแย้ง ส่วนในสถานการณ์ที่ผู้บริหารเป็นผู้ประเมินพบว่าการใช้มาตรฐานค่าทั้ง 3 รูปแบบ มีความคลาดเคลื่อนเชิงปล่อย / กดคะแนน นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้ประเมินที่เป็นนิสิตมีความคลาดเคลื่อนเชิงปล่อย / กดคะแนน สูงกว่าผู้ประเมินที่เป็นผู้บริหาร

Trusheim (1994) ได้ศึกษาว่า สารสนเทศจากการรายงานตนเองเกี่ยวกับความช่วยเหลือด้านการเงินมีความตรงอย่างไร โดยการเปรียบเทียบความถูกต้องของสารสนเทศจากการรายงานตนเองของนักศึกษาใหม่ในวิทยาลัยเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือด้านการเงิน กับข้อมูลที่แท้จริงในประเภทและปริมาณของเงินช่วยเหลือ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษารั้งนี้ได้มาจากข้อมูลของ National Postsecondary Student Aid Study ซึ่งเป็นผู้ที่จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาในปี 1985 หรือ ปี 1986 และเป็นผู้ที่เพิ่งเข้าศึกษาในระดับปริญญาตรีเต็มเวลาเป็นครั้งแรก ผลจากการศึกษาพบว่านักศึกษาส่วนใหญ่สามารถรายงานว่าเคยได้รับ/ไม่ได้รับความช่วยเหลือ

ด้านการเงินประเภทใดได้อย่างถูกต้องโดยนักศึกษาในสถาบันของรัฐรายงานได้ถูกต้องมากกว่า นักศึกษาในสถาบันเอกชน ความสัมพันธ์ระหว่างการรายงานและคะแนนที่แท้จริงของปริมาณ ความช่วยเหลือด้านการเงิน พบว่ามีความสัมพันธ์กันต่ำ โดยมีขนาดของความสัมพันธ์ระหว่าง 0.275 ถึง 0.761 และความแปรปรวนมากกว่าครึ่งหนึ่งไม่สามารถอธิบายได้โดยการรายงานตนเอง ของนักศึกษา ข้อมูลเหล่านี้แสดงให้เห็นว่านักศึกษามีแนวโน้มที่จะรายงานปริมาณความช่วยเหลือ ด้านการเงินต่ำกว่าที่ได้รับ โดยนักศึกษาระายงานระหว่าง 50 - 300 ดอลลาร์ ต่ำกว่าปริมาณที่ได้รับ จากการรายงานของสถาบัน

Rothman , Klein and Weinstein (1996) ทำการวิจัยเรื่อง ความลำเอียงสัมบูรณ์และ ความลำเอียงสัมพัทธ์ในการประมาณค่าความเสี่ยงของบุคคล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบ ความถูกต้องของค่าประมาณความเสี่ยงของบุคคล ที่ตัดสินโดยการเปรียบเทียบกับค่าประมาณ เฉลี่ยของนักศึกษาในวิทยาลัยกับค่าสถิติของประชากรที่เป็นส่วนบุคคล ผลจากการศึกษาที่ 1 พบว่าความลำเอียงในแง่ดีเกิดขึ้นจากบุคคลประมาณค่าเกินกว่าความเสี่ยงของบุคคลโดยเฉลี่ย มากกว่าจากการประมาณค่าต่ำกว่าความเสี่ยงของเธอ และในการศึกษาที่ 2 พบว่า กลุ่มตัวอย่าง ที่ประเมินความเสี่ยงของเธอหลังจากการแสดงค่าสถิติความเสี่ยงที่ 150% , 100% และ 50% ของ ค่าที่แท้จริง การประมาณค่าของกลุ่มตัวอย่างจะลดลงตามสถิติที่นำมาเปรียบเทียบ เหมือนกับ ว่ากลุ่มตัวอย่างพยายามที่จะรักษาให้สถานภาพของตนต่ำกว่าค่าเฉลี่ย แสดงให้เห็นว่าการรับรู้ อัตราการเสี่ยงมีอิทธิพลต่อการประมาณค่าความเสี่ยงของบุคคล

Blatchford (1997) ได้ศึกษาผลของเพศและเชื้อชาติที่มีต่อการประเมินตนเองของ นักเรียนเกี่ยวกับความสำเร็จเชิงวิชาการที่ระดับอายุ 7 11 และ 16 ปี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ตรวจสอบความแตกต่างทางเพศและเชื้อชาติในการประเมินตนเองด้านวิชาการ และระดับของ การประมาณค่าที่ต่ำเกินไปและสูงเกินไปจากการประเมินตนเอง การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษา ติดตามระยะยาว กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นนักเรียนผิวขาวและนักเรียนผิวดำของอังกฤษ ที่ศึกษาอยู่ภายในกรุงลอนดอน โดยเริ่มศึกษาที่ระดับอายุ 7 ปี จำนวน 133 คน ระดับอายุ 11 ปี จำนวน 175 คน และที่ระดับอายุ 16 ปี จำนวน 108 คน การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการประเมิน ตนเอง และข้อมูลจากการรายงานตนเองอื่น ๆ จากการสัมภาษณ์ ประกอบการใช้แบบทดสอบใน การวัดผลสัมฤทธิ์ที่แต่ละระดับอายุ ผลจากการศึกษา พบว่า นักเรียนผิวขาวประเมินเกี่ยวกับ ผลสัมฤทธิ์และความสามารถของตนเองในทางบวกน้อย ขณะที่นักเรียนหญิงผิวดำแสดงความเชื่อ

มั่นในผลสัมฤทธิ์ของตนและมีสัมฤทธิ์ผลในการอ่านอังกฤษสูง ส่วนนักเรียนหญิงผิวขาวมีแนวโน้มในการประมาณค่าต่ำเกินไปและมีความเชื่อมั่นน้อยในความสำเร็จของตน

Cole , Maxwell and Martin (1997) ทำการวิจัยเกี่ยวกับ การประเมินตนเองที่สะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิภาพและโครงสร้างของความสัมพันธ์ของการประมาณค่าการรับรู้ตนเองเกี่ยวกับความสามารถโดยครู เพื่อน และผู้ปกครอง โดยการศึกษาประสิทธิภาพและโครงสร้างของความสัมพันธ์ระหว่างการประเมินตนเองของเด็ก และการประเมินโดยครู เพื่อน และผู้ปกครอง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นนักเรียนระดับประถมศึกษาในเกรด 3 จำนวน 463 คน และเกรด 6 จำนวน 434 คน ครูจำนวน 49 คน และผู้ปกครอง 498 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) SPPC เป็นแบบรายงานตนเองที่ใช้วัดการประเมินตนเองของเด็กเกี่ยวกับความสามารถของตน 2) TRS เป็นแบบประเมินคู่ขนานกับ SPPC สำหรับครูและผู้ปกครองในการประเมินความสามารถของเด็ก และ 3) PNMC เป็นแบบประเมินสำหรับเพื่อนในการประเมินความประทับใจเกี่ยวกับความสามารถของเด็ก ผลจากการศึกษาแสดงให้เห็นว่า การรายงานในภาพรวมมีความสอดคล้องระหว่างการประเมินตนเองและการประเมินโดยผู้อื่นมากกว่าการรายงานเฉพาะด้าน ผลจากการวิเคราะห์องค์ประกอบแสดงให้เห็นหลักฐานความเฉพาะของโดเมน คือ การประเมินโดยผู้อื่นใน 1 โดเมนมีแนวโน้มที่จะสัมพันธ์กันมากกับการประเมินตนเองในโดเมนเดียวกัน และมีหลักฐานที่แสดงถึงความสัมพันธ์ข้ามโดเมน คือ บางครั้งการประเมินโดยผู้อื่นใน 1 โดเมนจะสัมพันธ์กับการประเมินตนเองในโดเมนที่ต่างกัน ประสิทธิภาพและโครงสร้างของความสัมพันธ์เหล่านี้มีความหลากหลายขึ้นอยู่กับ เพศ ระดับชั้นที่ศึกษา และประเภทของผู้ประเมิน

McKenna and Myers (1997) ได้ศึกษาเพื่อทดสอบว่า ความรู้สึกรับผิดชอบจะช่วยลดความเชื่อมั่นที่มากเกินไปของผู้รับชั่ง โดยใช้แบบสอบถามทักษะในการชั่ง (DSQ) ในกรณีที่มีกลุ่มตัวอย่างถูกแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มควบคุม (ไม่ต้องรับผิดชอบต่อการตอบ) และกลุ่มทดลอง (ต้องรับผิดชอบต่อการตอบโดยผลจากการประเมินจะถูกตรวจสอบในสถานการณ์จำลองการชั่ง) กลุ่มตัวอย่างต้องประเมินตนเองเกี่ยวกับความสามารถในการชั่ง ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการจัดกระทำให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบใช้ลดการประเมินตนเองในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญ ส่วนในกรณีที่มี 2 ผู้วิจัยได้ให้กลุ่มตัวอย่างรับทราบก่อนตอบแบบสอบถามว่าลักษณะที่ถูกประเมินในแบบสอบถามที่กลุ่มตัวอย่างประเมินตนเองนั้นจะถูกตรวจสอบในสัปดาห์ถัดมา โดย Institute

of Advanced Motorists ซึ่งเป็นสถาบันที่ตัดสินดีที่สุดในผลจากการศึกษาพบว่า การจัดกระทำดังกล่าวลดระดับการตัดสินของกลุ่มตัวอย่างได้ชัดเจนกว่ากรณีที่ 1

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่างานวิจัยส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยที่ศึกษาคุณภาพของข้อมูลหรือสารสนเทศจากการประเมินตนเอง / รายงานตนเอง และการพยายามทำให้ผลการประเมินตนเอง / รายงานตนเอง มีความถูกต้องมากยิ่งขึ้น ส่วนประเด็นที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพของสารสนเทศจากการประเมินตนเองของสถาบันโดยตรงนั้นยังไม่มีผู้ใดศึกษา ผู้วิจัยจึงทำการศึกษาคุณภาพของสารสนเทศจากการประเมินตนเองของสถาบัน / องค์กร โดยเลือกกรณีการประเมินตนเองของโรงเรียนตามเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษามาเป็นกรณีศึกษา